

De getuigenis des geheels

<https://hdl.handle.net/1874/303656>

293

15

1292

DE GETUIGENIS DES GEHEELS.

Collegium biblicum, Praktische Erklärung der heiligen Schrift A. u. N. Test. von Dr. A. F. C. Vilmar, herausg. v. Chr. Müller. Nene Ausgabe, Gütersloh, C. Bertelsmann, 1891. 1e Heft (verschijnt in 15 afleveringen tot Paschen 1891).

I.

In de Gemeente wordt de Bijbel, de heilige Schrift, als éénheid, als een levend organisme, als de Schrift, Gods Woord, erkend. De man wiens Schriftkritiek hem noodzaken moet te zeggen dat de oorsprong van al deze schriften uit later eeuw dan de apostolische is, beklimt den kansel, slaat den Bijbel op, en leest den tekst over welken hij prediken zal. In dat oogenblik zet hij zijn geheele kritiek zoo radikaal mogelijk op zijde. Immers, daar hij ongetwijfeld oprecht is en de Gemeente niet misleidt, zoo erkent hij op dat oogenblik het bestaan van een geloof der Gemeente, daar dit toch de grond is der eenheid van allen die in dit kerkgebouw samenkomen. Hij erkent dat hij persoonlijk in dat geloof deelt, anders zou hij dien kansel niet beklimmen. Hij zegt, zijn tekst verklarende: „Jezus sprak” — en werpt daarmee eensklaps al zijn Schriftkritiek omver, daar deze hem toch moest doen zeggen: „omtrent Jezus’ geschie-

zie
2013⁶

denis en woorden staat, wegens de kritische onvertrouwbaarheid der bronnen, niets vast."

Zoo grijpt de macht van het leven dat in de Gemeente ademt, den in zijn verstand verdorden schriftgeleerde en kamergeleerde aan, en ook deze Saul moet zijns ondanks profeteeren. Want een nieuw leven omringt en ondervangt hem. Welk is dat nieuwe leven? Het is het leven van het koninkrijk der hemelen, dat zich, hoe aanvallig en gebrekkig ook, in de Gemeente openbaart. Het koninkrijk Gods is een geestelijke, hoogere wereld, één hemelsch Geheel, in Christus hier op aarde gedaald; nu nog slechts zichtbaar voor hem die gelooft, eerlang, in de Toekomst van Christus, zichtbaar wordende voor allen in richtende majesteit. De aardsche verschijning van dat geestelijk Geheel noemt men met een onbehagelijk woord „het Christendom." Dat Christendom is een levend, een geestelijk samenstel, welks bestaan gevoeld wordt door elk die zelf er in leeft; terwijl hij die vreemd is aan dat leven, zegt: „wat is dat Christendom? er wordt zoo verschillend over gedacht! Kunt gij geen scherpe definitie er van geven, zoo zwijg er over. En wederom: „wat is dat geloof der Gemeente? er wordt op duizend manieren geloofd, dus als gij niet precies opgeven kunt wat dit geloof is en zijn grenzen niet trekken kunt, zwijg dan van dit uw nevelbeeld."

Niettemin bestaat er, of men het gelooft of niet, hierbeneden een Lichaam des Heeren, de Gemeente. Haar leven is een organisme, waarin elk der deelen met het Geheel samenhangt en dat Geheel in elk der deelen leeft. In haar zinnelijke verschijning is de menschheid geïsoleerd in volken, in individuen; en die individuen in aparte deelen en organen, en die organen in atomen. Hoe lager leven in natuur en menschheid, hoe meer alles slechts als los aggregaat met elkander verbonden, of

eigenlijk niet verbonden, is. Het algemeene, het saam-
verbindende, bestaat dan eigenlijk niet. Maar hoe hooger
leven gij ontmoet, hoe meer juist dat algemeene werkelijk
wordt en heerscht, en voor het afzonderlijke de wet
geldt: wie zijn leven verliezen zal om des Middelpunts
wil, die zal het winnen. Is een goed organisch lichaam
gezond, zoo wordt het leven der afzonderlijke organen
niet apart gevoeld; maar is een der leden krank, gij
voelt dan juist dat lid, uwe hand, uwen voet.

Eerst in het organisme — Kant leert het zoo schoon
en diepzinnig in zijn Kritik der Urtheilskraft — eerst
in het organisme zit het doelstellend leven voor. Dat
leven is hier het inwonende, immanente doel, en eigent
zich de stof toe, door haar in de warme verbinding zijns
Geheels in te voegen.

Er bestaat eene volks-ziel, een algemeene geestdrift die
bij groote gelegenheden te voorschijn breekt en allen tot
éénheid bezielt. Er bestaat een mystische eenheid van
Christus in de Gemeente, Ef. 5, 32; een wijnstok met
zijne ranken Joh. 15. De Heer en de zijnen zijn één
vleesch. Maar het geïsoleerd en isoleerend verstand
vraagt: „waar is die eenheid? Ik zie slechts afzonderlijke
mensen die zich naar eigen keuze samenvoegen; die
eenheid is een abstractie, een gedachte, geen werke-
lijkheid.”

Zoo is ook de Schrift eene éénheid. Er is een leven
des Heiligen Geestes dat zich in den kritischen arbeid
der vroegere Gemeente, door veel mistasten heen, den
Kanon gevormd heeft.

De mensen die dit gevoelen, loochenen niet dat ook
de detail-kritiek noodig is. Maar zij zeggen dat deze
kritiek geoefend moet worden *nadat* men eerst het leven
des Geheels gevoeld en ervaren heeft. De verstands-
mensen daarentegen, ook de oprecht geloovenden onder

hen, zeggen: „neen, dat Geheel, hetwelk gij roemt, is samengesteld uit aparte deelen die er waren voordat het Geheel er was; want dat Geheel is slechts aggregaat van die deelen.” Spreekt gij van het levend Geheel der Schrift, zoo noemen zij dit den dood voor elke kritiek.

En toch ook deze „orthodoxen” zetten, even goed als de „moderneren” van zoo straks, op den kansel, in de Gemeente, hun kritiek op zijde. Want zij denken en spreken daar niet uit het op 't oogenblik voorhanden resultaat hunner kritiek, die immers ook nog in volle beweging en niet afgesloten is — maar zij spreken uit het geloof der Gemeente, reeds daardoor dat zij op den kansel staan, den bijbel opslaan en zeggen: „Gemeente des Heeren, in den brief aan de Galaten, het zooveelste hoofdstuk, zegt de apostel Paulus,” enz. enz.; — terwijl zij toch volgens hun kritiek moesten zeggen: „tot nog toe meent een deel (of het beste deel) der beoordeelaars dat deze brief van Paulus is,” enz.

Een der mannen nu die met groote kracht uit het geloof der Gemeente gesproken hebben en de éénheid der Schrift in haar goddelijk leven hebben gevoeld, was August Friedrich Christian Vilmar. Met onze eeuw geboren, is hij in haar en zijn eigen negenenzestigste jaar gestorven (1800—1868). Ieder kent den smaakvollen letterkundige en zijn Geschiedenis der duitsche nationale litteratuur. Maar weinigen kennen den man zelve, in zijn krachtvol massief geestelijk leven. Diepe ernst, wereldverachtende moed, rusteloze toewijding aan zijn levensdoel kenmerkten dit eminent partijhoofd. Eene levensvreugde die des doods niet gedenkt, zegt hij, heb ik nooit gekend. Den kerkvader Tertullianus eert hij boven anderen omdat „deze man met zaken, niet met woorden en begrippen denkt.” Als opvoeder had hij uitgebreiden invloed door de macht zijner persoonlijkheid. Als kerkregeerder heeft hij de

297

kerk van zijn vaderland Hessen geheel naar het model der antieke toestanden willen hervormen, en is daar voor een groot deel in geslaagd. Hij geloofde dat wij niet in een tijd van *verdeeldheid* en splitsingen leven, maar in den tijd der *scheiding*. Onontwikkbaar gaat de goddelijke wereldregeering haren vóór de tijden der eeuwen bepalenden gang, volgens welken tegen het einde slechts twee soorten van menschen, even als in het begin de Kainieten en de Sethieten — slechts twee soorten, de kinderen Gods en de vijanden Gods zullen overblijven. Er zijn rechtmatige grieven tegen zijn heerschzucht en geweld, maar welk kerkelijk-staatkundig partijhoofd kan die missen?

Vilmar heeft talrijke gewichtige werken geschreven. Uit de handschriftelijke nalatenschap zijner academische Voorlezingen hebben wij „*Collegium Biblicum. Praktische Erklärung der heiligen Schrift Alten und Neuen Testaments*. Van dit werk is de Uitgever, de wakkere C. Bertelsmann te Gütersloh, eene nieuwe uitgave begonnen, van welke de 1e Aflevering, gaande van Gen. 1 tot Exod. 8, vóór ons ligt. De prijs is 1,60 M.

Wat is praktische Schriftverklaring? Zij onderstelt, als onmisbaren grondslag, wetenschappelijke exegese. Maar zij wil bovenal de Schrift doen kennen als éénheid, als het boek der openbaringen des levenden Gods, de geschiedenis der uitvoering van zijn Raad. Niet de bijbelsche, heilige geschiedenis is de buitengewone en de overige wereldgeschiedenis de natuurlijke, de gewone; neen, het is andersom. Gelijk in Abraham alle volken gezegend worden, zoo is de heilige Geschiedenis zooals de Schrift, vooral het O. T. haar verhaalt, de normatieve geschiedenis die het doel van den overigen wereldgang daaromheen verklaart. Zonder dat doel blijft alles een raadsel, en de wereldhistorie is „niets dan een rad van gebeurte-

nissen, onophoudelijk draaiend opdat de wereld en de menschheid niet een voortlopende poel worden."

Naar de oude kerkregeling moest in dagelijksche of wekelijksche biduren de geheele heilige Schrift, van Genesis tot Openbaring, den volke uitgelegd worden. Tot zoodanige uitlegging, dus overeenkomende met wat ten onzent naar de oudste kerkordeningen de „Profeten” hadden te doen, wil dit Collegium biblicum handleiding geven. Wij bevelen het boek van harte aan alle leeraren, ook aan huisvaders voor den huisdienst, ten gebruike aan. Er is geen sprake van alles te beamen of elke uitlegging goed te keuren. Het streng luthersch, bovendien het kras persoonlijk karakter van Vilmar spreekt overal. Hij zal b. v. in Gen. 8 bij het offer van Noach aantekenen dat God, in letterlijkheid, den reuk der offers riekt, wel is waar niet met den neus maar met een analoog orgaan. Doch gij die u aan dit „anthropomorfisme” ergert, hebt gij bij uwe afgetrokken uitdrukking de beelddelijkheid kunnen overwinnen? Gelukkig niet, anders zoudt gij volkomen onverstaanbaar zijn.

Vilmar begrijpt dat de heilige Schrift niet, naar de wijze van hen die hare wetenschappelijke onfeilbaarheid drijven, beschouwd moet worden als wetboek voor historische of natuurkundige resultaten. Niet van de natuur der dingen, alleen van hun bestemming is hier sprake: niet van 's menschen verhouding tot de wereld, maar van die tot God. Zoo leeren wij de H. Schrift opnemen juist zooals zij zich geeft, d. i. dus zeer veel hooger dan de beschouwing die een van buiten aangebrachten verstandelijken maatstaf aan haar aanlegt; hetzij men dan, met de „orthodoxen,” haar een wetenschappelijke onfeilbaarheid opdringe, hetzij men met de „moderneren” zich boven haar „kinderlijkheid” wil verheffen. Om een voorbeeld te noemen, bij de beschouwing van Gen. 1, 14—18

299

teekent Vilmar aan dat *inderdaad* de aarde middelpunt der geheele schepping is. „Indien wij niet daarop, maar bovenal op de onmetelijkheid der schepping gewezen werden, zoo zouden wij als het ware van één gereten worden, ons verstrooien, het zelfbewustzijn verliezen. De zoogenoemde „kinderlijke beschouwing” in deze verzen is dus noodzakelijke voorwaarde tot ons zelfgevoel, onze menschenwaarde. Tegenover de natuurwezens, natuurkrachten, natuurgoden, is de prometheïsche trots, gelijk Goethe hem uitdrukking gaf, volkomen in zijn recht. „Bedenk uw hemel, Zeus, met wolkennevels.” (In elk geval moeten van hier uit de grieksche mythen van Prometheus en de Titanen toegelicht worden: hier is een klein overblijfsel van de oorspronkelijke zienswijze omtrent 's menschen verhouding tot de schepping). Zijn de natuurkrachten op die wijze den mensch dienstbaar, zoo wordt zonne- en sterren- of maandienst geheel onmogelijk: die zijn slechts mogelijk als de mensch zich op aarde van hen afhankelijk denkt. *De aarde is werkelijk ons vaderland*: wij zullen uit de aarde opstaan, en op deze aarde zal gericht worden gehouden. Hier op deze aarde, maar op eene vernieuwde, zal het nieuw Jeruzalem opgebouwd worden.”

Merkwaardige uitkomst! wie in de H. Schrift mensche-lijke wetenschap zoekt of meent dat ons verstand haar onfeilbaar moet noemen omdat wij haar anders niet genoeg zouden eeren, die vindt in haar geen wetenschap maar ongerijmdheden. Wie haar daarentegen eenvoudig neemt zooals zij zich geeft, en zich zonder theorie aan haar onderwerpt, en dus geen wetenschap in haar zoekt, die vindt de diepste waarheid. Moet de wereld naar den bijbel of de bijbel naar de wereld gemeten worden? De wereld naar den bijbel, en niet het omgekeerde. De heilige geschiedenis, die alleen, is de ware, normale.

Voor haar en voor de zoogenoemd ongewijde geschiedenis moet één zelfde maatstaf der kritiek gelden. Namelijk de kritiek die haren maatstaf niet aan een afgetrokken verstandelijk denkbeeld van „waarheid” maar aan het voorwerp zelf ontleent, en dus *de zaak zelve aan het woord laat komen*. Dan ziet men dat de ware geschiedenis niet is de grieksche, die ten slotte de noodzakelijkheid des Noodlots over alles laat heerschen. Ook niet de historie-bouw b. v. van Hegel, die daar slechts een andere noodzakelijkheid, de logische, den immanenten gang der idee, voor in de plaats stelt. Maar de ware geschiedenis is die welke als diepsten grond erkent den oppermachtigen wil Gods, en derhalve den wil des menschen (p. 61). *Derhalve* zeggen wij: want Gods vrijmachtige opperschappij is slechts dáár triumfeerend, waar zij vrijheid aan het schepsel verleent; waar zij dus blijkt in geen opzicht meer dwang, maar enkel vrijheid te zijn.

Zoo teekent Vilmar de historie naar de heilige Schrift, dat is: naar waarheid. Voor ons is hij een schoon voorbeeld van de „Getuigenis des Geheels” over welke wij nog eenige woorden wenschen te zeggen.

II.

Wij gelooven dat de heilige Schrift, als één Geheel, Gods Woord is en juist zóó moet opgenomen worden als zij zich geeft. Op dien grond loochenen wij de *wetenschappelijke* onfeilbaarheid der Schrift, omdat de Schrift zelve door haar ganschen inhoud duidelijk zegt: gij moogt mij die onfeilbaarheid niet toeschrijven. De geheele heilig-naieve wijze waarop de Schrift ons de geschiedenis aanbiedt, doet zien dat zij wil dat het historisch feit door de wetenschap uit haar worde *opgemaakt*, dikwerf tegen haar eigen letter in, en dat zij dit feit

niet als wetenschappelijk toebereide stof aan den onderzoeker *geeft*. Wanneer, om één voorbeeld uit duizende te noemen, de wet der „tien woorden” in Ex. 20 op andere wijze (zie slechts het Sabbathgebod) wordt beschreven dan in Deut. 5, dan zegt ons de Schrift, als Geheel: „ik verbied u te zeggen dat wij omtrent dit punt stellige vastheid hebben, en dit verbied ik, geheele Schrift, u tegen de letter van Ex. 20 en ook van Deut. 5 in. Want die beide plaatsen, ieder afzonderlijk genomen, zeggen beide dat er een stellige vastheid hieromtrent bestaat, ieder op de eigen wijze. Maar ik, geheele Schrift, zeg u juist door het onderling verschil van die beide plaatsen, dat wij hier *geen* stellige vastheid maar een vlottende overlevering hebben.”

Wanneer wij zoo spreken, worden wij door de „Modernen” (ik zal ze korthedshalve Wellhausen noemen) en door de voorstanders der wetenschappelijke onfeilbaarheid der Schrift (die ik korthedshalve Hengstenberg noemen wil) — door beide worden wij dan bestreden in naam der kloekheid en heelheid. Wellhausen zegt: in Hengstenberg is karakter: zijn meening is massief-ongeëijmd, maar men weet toch wat men aan hem heeft. Hengstenberg zegt: in Wellhausen is karakter: hij is geheel ongeloovig en goddeloos, maar hij gaat flink dóór. Zoo geven beiden elkander lof, en vereenigen zich daarna tegen ons, als tegen halven en vreesachtigen. Beiden zeggen ons: gij zijt tweeslachtig: kom over tot een van ons beide, blijf niet in het midden staan.

Wat andwoorden wij, op grond van de getuigenis des Geheels? Ons antwoord luidt als volgt:

Wellhausen en Hengstenberg, wij staan niet in het midden tusschen u, maar tegen u beiden over. Oordeelt niet naar den schijn. Als wij iets zeggen dat gij, Wellhausen, ook zegt, dan is het niet omdat wij met u me-

302

degaan (al erkennen wij dankbaar dat uwe kritiek ons menigmaal opmerkzaam maakt op wat wijzelve verzuimd hadden te zien) maar dan is het omdat wij dit, wat wij zeggen, naar ons *eigen* beginsel zien. Als de degens van Laertes en Hamlet elkander kruisen, dan is er, ja, een punt waarin zij beide dezelfde ruimte beslaan, doch dit is dan niet omdat Laertes en Hamlet het met elkander ééns zijn, maar juist omdat zij tegen elkander strijden. Wij gaan niet met u mede, doch dit is niet omdat gij, Wellhausen, ons „te ver” naar links, of gij, Hengstenberg, ons „te ver” naar rechts zoudt gaan en wij, tusschen u beide in, met u beiden vrede zouden willen houden. Gij ziet toch wel dat dit zeer dwaas zou zijn, daar wij immers niet uwe vriendschap maar als „halven” ulieder beider minachting beloopten, en ons dit om des beginsels wille getroosten. Welk is dat beginsel? Eenvoudig het geloof in Jezus als den Christus naar de heilige Schriften. Deze Christus is het bezielend beginsel der Schrift zelve: alles wat hem voorafgaat, wijst op hem, alles wat na hem komt, gaat van hem uit. Uit gehoorzaamheid aan Jezus Christus durven wij niet met u, Wellhausen en Hengstenberg, een van buiten aangebrachten maatstaf aan de Schrift aanleggen; niet met u, Wellhausen, den maatstaf van de „wetenschappelijke waarheid” uit eigen geest opgemaakt; niet met u, Hengstenberg, den maatstaf van een onfeilbaarheid die vooraf, wegens kerkelijke en praktische behoefte, en niet a posteriori uit de Schrift zelve opgemaakt is. Wij buigen ons voor het feit dat God, blijkens den werkelijken inhoud der Schrift, niet gewild heeft dat die Schrift een onfeilbaar wetboek zou zijn. Wij zetten eenvoudig de kritiek voort, naar welke de Schrift zelve, als één Geheel, ontstaan is. Naar dat men Christus al of niet er in voelde en erkende heeft men de voorhanden schriften (met wan-

kelingen, nog een tijd lang, omtrent sommige daarvan, b. v. de Apokalypse van Johannes e. a.) kanoniek genoemd, en daaruit eindelijk te Hippo en te Laodicea een slotsom opgemaakt. Nu zetten wij eenvoudig diezelfde kritiek voort. Dat is: wij laten niet ons zwak verstand, maar Jezus zelven en zijn heilige Apostelen kritiek oefenen. Als b. v. Jezus onderscheid maakt tusschen den oorspronkelijken en den blijvenden wil van God omtrent de vastheid des huwelijks (Matth. 19), of als hij in de Bergrede zijn „maar ik zeg u!” uitdrukkelijk stelt tegenover de oud-testamentische wet (niet slechts tegenover farizeesche latere instellingen maar tegenover die wet zelve, juist omdat hij haar niet ontbindt maar vervult); of als wij de apostelen en verdere bijbelschrijvers het oude Testament met de grootste vrijheid, dikwerf verkeerdt naar de verkeerde vertaling der LXX, zien aanhalen, dan durven wij niet, met Hengstenberg, het oude Testament wetenschappelijk onfeilbaar noemen, evenmin als het Nieuwe. Wij durven niet te redeneeren: „als wij geen wetenschappelijk-onfeilbaren Bijbel hebben, dan hebben we geen zekerheid”; want wij durven, nadat wij eenmaal Jezus Christus als onzen vrede hebben leeren kennen, noch een anderen grond leggen dan die gelegd is, Hemzelven, noch een andere zekerheid noodig keuren.

De groote menigte begrijpt altoos de verstandelijke redeneeringen het best. Die zijn waterklaar als dat twee maal twee vier is. En ten andere oordeelt zij ook liefst naar veiligheids-redenen die onmiddellijk schijnen voor de hand te liggen.

Om die beide redenen valt het zeer licht, ons, die Jezus volgen in zijn eerbied voor de Getuigenis des Geheels, voor de Schrift die „niet kan gebroken worden” — als halfslachtigen, vreesachtigen, inconsequenten te brandmerken, gelijk Wellhausen gaarne doet. En even ge-

makkelijk valt het voor Hengstenberg, tegen ons te waar-
schuwen met: „Neemt u in acht, Gemeente des Heeren!
zij nemen één steentje weg, maar daarmee is het geheele
gebouw gewrikt.” De groote menigte begrijpt het ook
volkomen dat daarna Wellhausen en Hengstenberg de
handen in elkaar leggen, zeggende: wij zijn beide vast
en flink, ieder op onze wijze: maar deze halve lieden
weten niet wat zij willen. Ja (voegt Wellhausen er aan
toe) zij hebben iets van den boom der kennis geproefd,
maar nu hangen zij daarbij nog aan de overlevering:
dat geeft een ongelukkig laveeren. Ja (herneemt Heng-
stenberg) zij zijn het eigenlijk in den grond met u,
Wellhausen, eens, maar zij vreezen de gunst der Ge-
meente en hun traktementen te verliezen; daarom hin-
ken zij op twee gedachten, en zijn te zwak voor uw
krachtvol ongeloof en voor mijn krachtvol geloof.

Wij hooren dit niet zonder leedgevoel (want op ieders
achting stellen wij prijs) maar toch rustig aan. Want wij
zijn geen partij, en hebben niets te verliezen. Wij zien
in onze dagen een ontzachlijk gericht zich voltrekken,
het gericht Gods volgens hetwelk de Gemeente de we-
reldheerschappij teruggeven moet, welke zij sedert Con-
stantijns dagen onrechtmatig aan zich had getrokken.
Daarom, omdat wij dit gericht meenen te zien (en niet
omdat wij ons hoogmoedig boven de partijen verheven
wanen als wisten wij alles beter dan beide), zien wij in
vele ontkenningen, die men gewoonlijk ongeloof noemt,
b. v. van de „modernen”, nog geen ongeloof; en in vele
bevestigingen en belijdenissen die men gewoonlijk geloof
noemt, b. v. van de „orthodoxen”, nog geen geloof. Het
oordeel Gods ging oudtijds over de omtuining welke de
farizeën om de wet hadden gemaakt en om welke zij
voor bij uitnemendheid vroom golden bij de menigte.
Dit oordeel werd voltrokken in de blinde verwerping van

Jesus en in de verwoesting van Jeruzalem. Het oordeel Gods komt in onze dagen over de omtuining welke de middeleeuwen rondom de belijdenis van Christus hebben getrokken om haar in de wereld te doen heerschen, en welke de hervorming slechts zeer aanvankelijk nederge-
worpen heeft. Bij de ontzachlijkheid van dit gericht verdwijnt ons de beteekenis — niet van de ontwikkeling der kerk zelve, want die is hooggewichtig, maar — van onze kerkelijke twisten, het schuim door die golven opgespat.

Derhalve, onbekommerd om onze veroordeeling door het intellectualisme in zijn beide gestalten, de „moderne” en de „orthodoxe”, stellen wij met Vilmar, bij kritiek en uitlegging beide, de *Getuigenis des GeHEELS* tot grondslag voor het onderzoek van de bijzonderheden. In onze kritiek is geen beginselloosheid, geen vreesachtig naar de ooggen zien, noch van wat zich, onder ons protest, „de” wetenschap noemt, noch van de conservatieve, aan het oude hangende schare. Wij hooren eenvoudig naar de *Getuigenis des GeHEELS*. Zie, het „Christendom” is dáár, is aanwezig. Het „Christendom” is niet slechts een inwendige gezindheid, maar een historisch verschijnsel, samengesteld uit al die werkingen, inrichtingen, daden en woorden, die te zamen toonen dat er een hooger leven dan het aardsche, dat het koningrijk Gods op aarde gedaald is. Van dat „Christendom” als één Geheel, gelijk de historie het ons toont en de eigen tegenwoordige ervaring ons daaraan doet deel hebben, gaat een kracht uit. Eene kracht tot vernieuwing, tot onuitsprekelijken vrede, tot daden van heiligheid, liefde, zelfverloochening, martelaarsmoed, welke niet uit dit aardsche leven, niet uit den zedelijken aanleg des menschen alleen, kunnen verklaard worden. In het samenstel van die feiten en inrichtingen bekleedt de Heilige Schrift als „genademid-

del" een zeer voorname plaats. Van haar gaat, blijkens onze ervaring en die van millioenen, die kracht grootendeels uit, namelijk als regel der waarheid. Want in de Gemeente is de waarheid, er is een rechtstreeks verband met den levenden God, er is de Heilige Geest, maar de Schrift toont ons dat leven der Gemeente in zijn oorspronkelijke gestalte. In haar teekent de Gemeente ten allen tijde en onder alle vormen de zuivere uitdrukking van haar leven. Naar haar moet alles geregeld, aan haar alles getoetst en in zijn waarheid of onwaarheid, waarde of onwaarde geschat worden. Welnu, de echte wetenschappelijke kritiek, welke wij niet vreezen maar eischen, is gehouden met de feiten te rekenen. Bepaaldelijk ook met het feit van de kracht die in alle eeuwen van deze schriften is uitgegaan en er ook thans van uitgaat. Wanneer nu een kritische verklaring van oorsprong en samenstelling dier Schriften zich voordoet, welke met die kracht, in de Schriften werkende, niet bestaanbaar is, zoo heeft de wetenschap plicht en recht, deze verklaring te verwerven als zijnde geen verklaring. Iets wat het voornaamste der kenmerken van eene zaak niet verklaart maar er tegen strijdt, kan geen verklaring heeten. Zoo zeggen wij dan met vol wetenschappelijk (hoewel door velen niet erkend) recht, dat wij eene kritiek, volgens welke deze Schriften des O. en N. T. slechts partij-schriften (om niet te zeggen pamfletten) uit latere eeuwen zijn, niet als verklaring van haren oorsprong kunnen laten gelden. Wanneer wij evenwel tegelijk daarbij niet schromen te erkennen dat b. v. uit Gen. 36, 31 gelijk uit vele andere plaatsen duidelijk blijkt dat de Pentateuch niet door Mozes alleen geschreven maar in veel lateren tijd voltooid is, — dan is dit niet omdat wij vreesachtig een kleine concessie aan de moderne kritiek willen doen, maar eenvoudig omdat wij gehoorzamen aan de Schrift

zelve, en haar dus niet door het opdringen van wetenschappelijke onfeilbaarheid willen beheerschen.

Aldus stelt ook Vilmar de Schrift veel te hoog om haar tot deze onfeilbaarheid neder te trekken. Hij ontsluit hare schatten als een waardig Schriftgeleerde, en geeft voor iedereen, maar bovenal voor leeraren die den bijbel aan het volk hebben uit te leggen, een overvloed van de uitnemendste wenken.

Wij bevelen dus met warmte het *Collegium biblicum* van Vilmar aan. Indien op onze aansporing vele leeraren dit boek met oordeel des onderscheids gebruiken, en zich van den krachtvollen, dichterlijken, waarlijk bijbelschen geest die er in ademt, laten doordringen, zal de Gemeente in hun bijbellezingen het sterkend voedsel ontvangen dat zij behoeft.

Leiden, Dec. 1890.

J. H. GUNNING.

307
Koning 12. 311.